

УПУТСТВО ЗА УПОТРЕБУ ЕДУКАТИВНОГ КАЛЕНДАРА „СТАНИ, ПОГЛЕДАЈ, ОСЛУШНИ И БЕЗБЕДНО У САОБРАЋАЈ“

Аутори: Институт за јавно здравље Војводине, Центар за промоцију здравља;

доц. др Снежана Укропина (спец. социјалне медицине), проф. др Јелена Бјелановић (спец. хигијене), проф. др Душан Чанковић (спец. социјалне медицине), асист. *mr sc. med.* Драгана Балаћ (спец. хигијене), Драгица Јовишевић Поповић (дипломирани психолог).

Наслов едукативног календара: „Стани, погледај, ослушни и безбедно у саобраћај у 2023. години“;

Тема: значај превенције саобраћајног трауматизма код деце;

Циљна група: деца узраста 6-10 година;

Наслови 6 тематских целина:

- У саобраћај крени и правила примени?
- Понашање и безбедност на зебри и семафор.
- На пешачком прелазу дању и ноћу.
- Знање о саобраћају преточи у понашање.
- Сигурносни појас у возилу и седишту вежи, буди у равнотежи.
- Растимо и возимо се градским превозом.

О јавноздравственом значају саобраћајног трауматизма

Саобраћајне несреће доводе до смрти око 1,3 милиона људи широм света сваке године, а око 20-50 милиона људи буде повређено. Више од половине свих смртних случајева и повреда у саобраћају укључује угрожене учеснике као што су пешаци, бициклисти, мотоциклисти и њихови путници. Друмски саобраћајни трауматизам се налази на 1. месту као главни узрок смрти деце и младих старости 5-29 година. Млади мушкарци до 25 година имају већу вероватноћу да буду учесници саобраћајне несреће него жене, при чему се 73% свих смртних случајева у саобраћају догоди међу младим мушкарцима тог узраста. Економије у развоју бележе веће стопе повреда у саобраћају, при чему 93% смртних случајева долази из земаља са ниским и средњим приходима.

Данас, повреде настале у саобраћајним незгодама чине један од пет најчешћих узрочника смртог страдања деце у свету. Истраживања показују да сваке 23 секунде погине једна особа у саобраћају, а на свака три минута на путевима широм света једно дете изгуби живот. Неупоредиво већи број њих задобије лакше или теже повреде и као такве често их трајно онеспособе за каснији живот.

У периоду 2009 – 2018. година, на путевима у Републици Србији повређено је 16.152 деце, свако шесто дете је теже повређено а 180 деце је смртно страдало. Половина деце која су страдала су били путници у возилу, трећина су страдали као пешаци а свако осмо дете страдало је као бициклиста.

Саобраћајни трауматизам поред здравственог, такође представља и велики економски терет за жртве и њихове породице, како кроз трошкове лечења повређених, тако и кроз губитак продуктивности погинулих или оних који су остали инвалиди. Саобраћајне повреде имају озбиљан утицај на националне економије, представљају 3% годишњег бруто домаћег производа (БДП).

Уводно објашњење:

Едукативни календар „Стани, погледај, послушни и безбедно у саобраћај у 2023. години“ тежи да пружи додатну могућност за разговор и учење кроз игру са децом узраста 6-10 година на тему превенције повређивања деце у саобраћају.

Деца, због својих специфичних психофизичких и развојних карактеристика, спадају у ризичну групу учесника у саобраћају. **Одрасли и деца се разликују у телесној висини, а сва саобраћајна сигнализација је подређена мерама одраслог човека.** Детету свака већа ствар заклони поглед и његова пажња усмерена на саобраћај се губи. С друге стране, возачима је због њиховог раста тешко да виде децу, посебно када се возило креће уназад. **Мала деца и деца предшколског узраста тешко одређују смер кретања возила и не могу да прате брзе промене тока саобраћаја. Чуло вида се потпуно развија тек после десете године живота,** тако да је видно поље деце пре овог узраста уже него код одраслих, периферни вид је слабији и деца много касније примете одређене предмете који се приближавају са стране. Последњих година се опажа све чешћа употреба слушалица код деце док се учествује у саобраћају, што смањује пажњу и повећава небезбедност.

Поред родитеља, јако важну улогу у саобраћајном образовању и васпитању деце имају и просветни радници - учитељи и васпитачи.

ТЕОРИЈСКИ ОСНОВ И ПРЕПОРУКЕ ЗА НАЧИН РАДА

У САОБРАЋАЈ КРЕНИ И ПРАВИЛА ПРИМЕНИ

(СТРАНИЦА КАЛЕНДАРА ЗА ЈАНУАР – ФЕБРУАР)

Најважнија порука овог едукативног средства налази се на првој страни и гласи „**Пронађи зебру**“. Тиме се истиче да је на путу од куће до школе и назад прелазак пута (коловоза) најризичније место и да је опште и најважније правило за пешаке да се пут прелази на обележеном пешачком прелазу – зебри.

На слици су приказане симболично животиње – зебре, а на 4 места су обележени прелази за пешаке. Поред њих су постављени знаци за пешачки прелаз, бициклистичку стазу и зону школе, које деца могу из даљине лако препознати:

ПЕШАЧКИ ПРЕЛАЗ

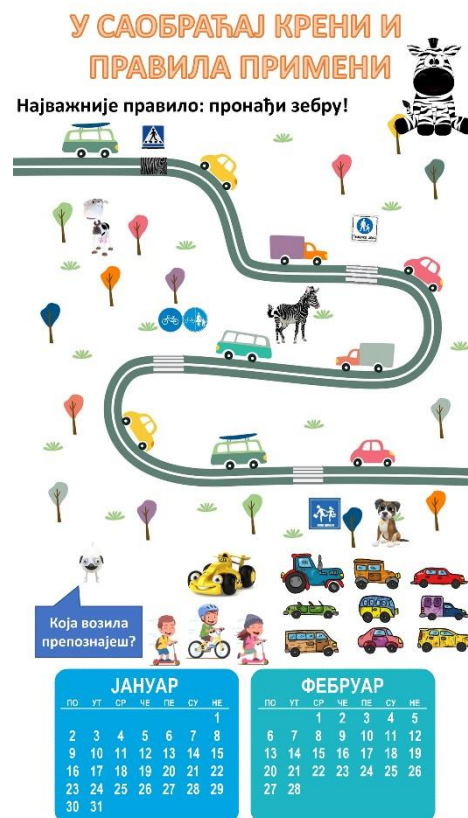
БИЦИКЛИСТИЧКА СТАЗА

ЗОНА ШКОЛЕ

Можете пројектовати ово едукативно средство путем видео-бима или на „паметној табли“, а уколико имате

Microsoft Office Power Point из 2019. године (или новији), видеће се анимације код животиња.

Предлог за 1. игру: Набројте све зебре које ученици прелазе од куће до школе и назад. Нека се деца присете које зебре немају семафор. Да ли постоје зебре које су на угловима улица, па морају да воде рачуна и о аутомобилима који скрећу и мењају правац баш испред зебре коју деца често прелазе. Да ли неке зебре имају пешачко острво?

Предлог за 2. игру: Заједнички именујте врсте возила на слици (бицикл, тротинет, аутомобил – обични, кабрилоет, комби, формула...; трактор). Замолите децу да се присете шта још недостаје (камион, аутобус, мотоцикл, багер; кола хитне помоћи, полиције и ватрогасаца...). Нека поређају возила по брзини кретања.

Предлог за 3. игру: Поделите децу у три групе, тако да једна група црта аутомобиле за хитну помоћ са позивним бројем 194 и знаком хитне помоћи у виду плаве шесторкаке звезде, друга група црта полицијске аутомобиле (са позивним бројем 192 на вратима), док трећа група црта црвене ватрогасне камионе (са бр. тел. 193 на вратима). На свим возилима треба да се види плаво ротационо светло и симбол завијања сирене.

Можете старијој деци објаснити какве врсте саобраћаја постоје.

У зависности шта превози или преноси, саобраћај може бити:

- путнички (превози људе),
- теретни (превози ствари, робу),
- поштански (поруке, обавештења, ствари) и
- информациони (поруке, информације, мисли).

У зависности од средине у којој се одвија, саобраћај може бити:

- копнени (друмски, железнички),
- водени (поморски, речни) и
- ваздушни (авионски).

1. ПОНАШАЊЕ И БЕЗБЕДНОСТ НА ЗЕБРИ И СЕМАФОР (СТРАНИЦА КАЛЕНДАРА ЗА МАРТ – АПРИЛ)

Основне поруке које треба пренети деци кроз одговор на питање „Ко греши?“ јесу:

- Пре преласка пешачког прелаза обавезно погледати на леву и десну страну улице да би се видело да ли је неко возило у близини, односно да ли иде у сусрет.
- Не користити мобилни телефон током преласка улице.
- Без наглог претрчавња и наглих покрета приликом преласка улице.
- Током преласка преко пешачког прелаза лопту носити у руци, а уколико испадне, не сме се трчати за њом, већ прећи улицу и погледати где се зауставила, па потражити најбезбеднији пут до ње.

Посебно причати о значењу црвеног и зеленог светла на семафору за пешаке и бициклисте. На пешачком прелазу бицикле треба прегурати. Скренути пажњу да и када је упаљено зелено светло за пешаке, потребно је погледати прво лево па десно, јер неки возачи не стигну на време да успоре. Код пешачког острва се дешава да се нека возила окрећу око острва и зато је важно бити опрезан.

Указати на догађаје и особине великих пешачких прелаза:

- треба користити десну страну зебре при преласку;
- колица и бицикли могу ићи по делу зебре без банкина, али то често користе и пешаци који теже подижу ноге;

ПОНАШАЊЕ И БЕЗБЕДНОСТ НА ЗЕБРИ И СЕМАФОР

„СТАНИ, ПОГЛЕДАЈ, ОСЛУШНИ И КРЕНИ“:

МАРТ						
ПО	УТ	СР	ЧЕ	ПЕ	СУ	НЕ
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

АПРИЛ						
ПО	УТ	СР	ЧЕ	ПЕ	СУ	НЕ
				1	2	
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

- на зебри је често гужва и неко гура бицикл, неко пешачи или вози ролере, гурају се колица за бебе, користе их и особе са инвалидским колицима, пешаци често вуку колица са пијаце, носе тешке торбе или на повоцу воде пса, а неко вози бицикл и то доста брзо (нарочито бицикл за доставу хране или електрични тротинет);

- све чешће се могу видети људи и деца који носе слушалице на- или у ушима док слушају музику или разговарају телефоном и то није дозвољено и изузетно је опасно, јер слабије чују звукове возила и саобраћајне звучне сигнале (сирене возила са приоритетом; сирене ауто; тихи звук готово бешумних електричних тротинета и аутомобила; гласове људи који указују на неки значајан догађај или их чак упозоравају итд);

- када се на пешачком острву упали црвено светло, не сме се претрчавати; све чешће семафори за пешаке имају бројаче секунди у назад и када се бројеви из зеленог светла претворе у жута, то значи да ће се ускоро упалити црвено светло за пешаке; зато они који тек прилазе зебри не треба ни да почињу да је прелазе, а они који су на њој треба мало да пожуре;

- великим зебрама се често прилази преко бициклических стаза и зато је важно прво погледати лево и десно да би се проценила близина и брзина бицикала, тротинета и мотоцикала који се крећу овим стазама (неретко бициклисти налете баш на децу јер су она нижа и често промене смер или не проверавају где су бицикли, већ журе на зелено светло);

- на бандерама на којима је окачен семафор често постоје аутомати са дугмадима за скраћење дужине трајања црвеног светла за пешаке, као и апарати који пуштају специфичан звук ако је светло црвено, односно зелено, да би слабовиди и слепи људи могли да се лакше оријентишу;

- плочници близу великих пешачких прелаза често имају храпаву подлогу која из линија прелази у тачке, како би следеће особе на основу промене особина подлоге могле да препознају близину пешачког прелаза;

- посебан опрез је потребан ако је на подлози снег или лед због клизавости.

Порука „Стани – погледај, послушни – крени“ може да се примени и уназад „Крени – погледај, послушни – стани“, јер сви учесници у саобраћају морају да буду опрезни и када је зелено светло јасно дало њима предност у кретању. Најважније је да се буде сигуран учесник у саобраћају. Знати ко има предност је важно, а остати неповређен је важније. Возила су увек јача од људи, а правила у саобраћају су најчешће прекршена правила током целог живота свих људи.

2. НА ПЕШАЧКОМ ПРЕЛАЗУ ДАЊУ И НОЋУ (СТРАНИЦА КАЛЕНДАРА ЗА МАЈ – ЈУН)

Најважније је деци пренети правила преласка зебре када не постоји семафор за пешаке:

- Застане се и погледа лево па десно;
- Без журбе се крене тек када се уверимо да нема возила у близини;
- Ако нам се учини да можемо брзо претрчати испред неког возила, боље је сачекати док нас возач не угледа и заустави се;
- Ако постоје две траке за возила, потребан је посебан опрез, јер чак и када се аутомобил у траци најближој плочнику зауставио, можда аутомобил из друге траке не успорава на време и може нам пресећи пут док прелазимо тај део зебре или нас чак ударити;
- Код зебре на раскрсници две улице, погледа се и иза у бочну улицу, јер неки ауто можда скреће према зебри коју прелазимо;
- Код зебре са пешачким острвом пазимо да ли се неко возило полукружно окреће и да ли ће нас на време угледати.

Ноћу важе иста правила као и дању, једино је потребно деци нагласити да је боље да носе флуоресцентне ознаке („мачије очи“) на торбама, одећи, обући и осветљење на бициклима (са заштитном опремом за главу и зглобове колена, лакта и шаке). Улица није игралиште, а деци се понекад допада што увече возила у неким улицама не пролазе, па то доживе као место за играње лоптом, дружење и слично.

3. ЗНАЊЕ О САОБРАЋАЈУ ПРЕТОЧИ У ПОНАШАЊЕ (СТРАНИЦА КАЛЕНДАРА ЗА ЈУЛ – АВГУСТ)

Продискутујте опасне ситуације на слици:

- Деца прелазе зебру на црвено уместо на зелено светло;
- Дечак на пешачком прелазу шута лопту ногом уместо да је придржава руком;
- Дечак прилази аутомобилу са уличне стране уместо са тротоара;
- Девојчица се игра иза камиона и не види да је он кренуо у назад;
- На зебри деца прелазе преко пута као да се забављају и играју, шутајући лопту и не водећи рачуна о кућном љубимцу – псу, који није на повоцу.

Кроз дискусију скрените пажњу и на следеће:

Паркинг је место где се такође одвија саобраћај. Може бити отворен или затворен (гаража). На паркингу увек треба пажљиво излазити из аута, тек када родитељи или возач аута кажу да може. Најбоље је сачекати да одрасли отворе врата и кажу деци да је безбедан излазак. Ако је паркинг уз коловоз, најбезбедније је излазити из кола на задња врата која су до тротоара!

На тротоару, коловозу, бициклистичким стазама и у близини игралишта има много учесника у саобраћају. Не поштују сви једнако правила понашања у саобраћају.

5. СИГУРНОСНИ ПОЈАС У ВОЗИЛУ И СЕДИШТУ ВЕЖИ, БУДИ У РАВНОТЕЖИ (СТРАНИЦА КАЛЕНДАРА ЗА СЕПТЕМБАР – ОКТОБАР)

Деца узраста 6-10 година којима је намењен овај календар још увек морају да користе атестирана ауто-седишта за децу. Корисно је и да деца науче које основне врсте ауто-седишта за децу постоје а то су:

- ауто-седишта за бебе узраста до 6 месеци и 6-15 месеци, која се постављају супротно од смера кретања, на задњем седишту (изузетно на предњем сувозачевом седишту, ако се искључи „ваздушни јастук“ – *airbag*);
- ауто-седишта за узраст 15 месеци – 4 године (ако је дете тешко најмање 10кг и самостално хода);
- ауто-седишта за децу узраста преко 4 године која имају подизач („бустер“) са наслоним (ако је дете тешко најмање 15кг и високо најмање 125цм).

Појас аутомобила је предвиђен за особе висине 150цм и више, како би могао правилно да се користи, односно да доњи део појаса стоји ниско преко кукова, а дијагонални део преко кључне кости и средине груди. Због тога би дете, све док не

достигне висину од 150цм, требало да користи ауто-седиште које одговара његовом узрасту. Деца узраста млађег од 12 година не смеју седети на предњем седишту аута.

Предлог за 1. игру Деца би могла да дискутују са васпитачима и учитељима на тему шта се дешава ако ауто нагло заочи на примеру аутомобила са луткицом. Могу да користе аутомобил играчку из вртића или да донесу своју играчку аутомобил од куће, мало већих димензија, у коју може да се постави мала лутка. Наравно, могуће је и од картона направити макете. Тада имитирају судар ударањем о препреку и гледају шта се дешава са лутком (поскочи, излети из аута и сл). У следећем покушају, лутку треба да причврсте лепљивим тракама преко кукова и косо преко груди (имитирајући ауто-појас) и демонстрирају како се лутка не помера при судару и нагом заустављању. Објашњавају да се исто понашају и предмети у ауто-кабини и да могу озбиљно да повредe путнике, па чак и усмрте. Зато се торбе, лаптопови, таблети и сличне ствари не користе у кабини, већ стављају у гедек аута.

6. РАСТИМО И ВОЗИМО СЕ ГРАДСКИМ ПРЕВОЗОМ (СТРАНИЦА КАЛЕНДАРА ЗА НОВЕМБАР – ДЕЦЕМБАР)

На овој страници описује се понашање деце када користе јавни саобраћај, почев од аутобуског стајалишта, преко уласка у аутобус, понашања у њему и изласка из аутобуса. Осим наведених препорука, важно је објаснити да се превасходним коришћењем јавног саобраћаја понашамо одговорније према животној средини него када користимо индивидуалне аутомобиле, али је боље да ходамо пешке или користимо бицикле, јер је то здравије.

Скрените пажњу да у Новом Саду постоји градски саобраћај у виду аутобуса а у Београду и другим већим градовима у свету то су и трамваји, тролејбуси, метро...

На крају, укажите на важне ресурсе за децу Агенције за безбедност саобраћаја на: <http://pazljivko.rs/>

Када пређете све теме, можете играти игру недостајућих слова на полеђини календара (недостајућа слова граде речи постављене вертикално: „саобраћај“, „семафор“ и „зебра“).

На крају, научите децу да користе QR-код преко фото-апарата или апликације за мобилни телефон.

Нека га сами скенирају и имају свој примерак календара.

Пишите нам и дајте нам своје предлоге: promocijazdravlja@izjzv.org.rs

ХВАЛА ВАМ НА САРАДЊИ!

ВАШ ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ ЗДРАВЉА, ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЉЕ ВОЈВОДИНЕ.